

8 ขั้นตอนของกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม

มือเปล่า แขนงำถูกจับ คนน้อย

จุดไม่ติด สื่อไม่เล่นด้วย ด่ากันเอง

ฯลฯ

ช่วงนี้สถานการณ์น่าหดหู่จนต้องปลอบใจตัวเองว่าอย่างน้อยยังมีเราคนหนึ่งที่ยังออกมาสู้ไม่หยุดแหละวะอย่าพึ่งถอดใจมีอ้อมก็มิมองจรชีวิตของมัน มีขั้นมีลงกว่าจะคว้าชัยมาได้ลองช่วยกันดูว่าตอนนี้เราอยู่ขั้นไหนแล้ว และแต่ละขั้นเราจำเป็นต้องทုံมสรรพกำลังไปกับงานแบบไหน บิล โมเยอร์ ได้ศึกษาวิเคราะห์กระบวนการเคลื่อนไหวทั่วโลกออกมาเป็น “แผนปฏิบัติการเคลื่อนไหวทางสังคม” (Movement Action Plan: MAP) (https://www.indybay.org/olduploads/movement_action_plan.pdf) ซึ่งเสนอ 8 ขั้นตอนการเคลื่อนไหวทางสังคม ที่สัมพันธ์กับสถานการณ์และบทบาทของคน 4 กลุ่มว่าจะเข้ามามีส่วนร่วมในแต่ละจังหวะก้าวอย่างไร

วิวัฒนาการ 8 ขั้นของแบบจำลองกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่มีกลุ่มนักเคลื่อนไหวหรือนักปฏิบัติการ 4 แบบ ในแต่ละขั้นนี้จะช่วยให้เราคาดคะเนและวางแผนรณรงค์ระยะยาวได้ เริ่มตั้งแต่การทำทายอำนาจ สังคมกำลัง ฉลองความสำเร็จเป็นช่วงๆ เป็นต้นเมื่อคิดว่าจะแพ้ให้ดูแผนที่

ขั้นที่ 1. สภาวะปกติ

คนยังไม่ตระหนักถึงปัญหาและมีไม่ถึง 15% ที่ต้องการเปลี่ยนนโยบาย เพราะยังเชื่อว่าระบบแก้ปัญหาได้และยังไม่รู้สึกถึงอำนาจตัวเอง

การเคลื่อนไหวขั้นนี้จะเน้นเจรจาผ่านสถาบันทางการต่างๆ จัดตั้งกลุ่มรณรงค์ จัดชุมนุมเล็กๆ คาดหวังความสำเร็จต่ำและไม่ค่อยมีพลัง

สิ่งที่ควรทำคือ จัดตั้งองค์กร สร้างวิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์ เผยแพร่ข้อมูล ข่าวสาร

บทบาทที่เด่นชัด พลเมืองและนักจัดตั้ง

สิ่งที่ควรระวังคือ การเชื่อว่าระบบเดิมจะแก้ปัญหาได้ และความรู้สึกว่าตนเองมีอำนาจน้อย

จุดเปลี่ยน คนเริ่มตระหนักว่าการเคลื่อนไหวผ่านระบบและการรณรงค์แบบเดิมไม่มีพลังที่จะสร้างการเปลี่ยนแปลงได้ ประชาชนควรออกมาต่อสู้กับระบบด้วยตนเอง

ขั้นที่ 2. เห็นความล้มเหลวของระบบ

คนเริ่มเห็นว่าระบบเป็นปัญหาหรือแก้ปัญหาไม่ได้ คนรุ่นใหม่เริ่มออกมาเคลื่อนไหว

เกิดการตรวจสอบการทำงานของสถาบันหรือช่องทางที่เกื้อหนุนสถาบันอยู่ ขั้นนี้ยังเน้นให้ความสำคัญกับการใช้กลไกทางการเพื่อเผยแพร่ข้อมูลปัญหา กลุ่มรุ่นใหม่เริ่มเติบโตและทำงานร่วมกับกลุ่มรุ่นเก่าได้ คนส่วนใหญ่ยังคงไม่ตระหนักถึงปัญหา

ขั้นนี้เป็นพื้นฐานของการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางจะไม่เกิดขึ้นตราบที่ประชาชนยังเชื่อมั่นในช่องทางแก้ปัญหาที่มีอยู่

สิ่งที่ควรทำในขั้นนี้คือ ตรวจสอบและเผยแพร่ความผิดพลาดของสถาบันทางการเมืองและกลุ่มอำนาจในสังคม ทำวิจัย ฟ้องร้อง ยื่นหนังสือ ยื่นกระทู้ ยื่นญัตติ เพื่อสร้างบรรทัดฐานทางกฎหมายและทางจริยธรรม ทั้งยังเกิดองค์กร ผู้นำ ความรู้ความชำนาญที่ตรงข้ามกับรัฐ

บทบาทที่เด่นชัด ในช่วงนี้คือ นักปฏิรูป และ พลเมือง

จุดเปลี่ยน ขั้นต่อไปเกิดขึ้นเมื่อคนเริ่มตระหนักว่ากลุ่มอำนาจและสถาบันหรือองค์กรสาธารณะกลับละเมิดสิทธิของประชาชนเสียเอง และการเมืองในระบบสภาพจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลง

ขั้นที่ 3. เจื่อนไขสูกองม การให้ความรู้และการจัดตั้งเริ่มได้ที

คนสนใจมากขึ้น เกิดกลุ่มใหม่ๆ มีการเคลื่อนไหวในทุกพื้นที่อย่างกว้างขวาง คนร้อยละ 20-30 เริ่มเห็นด้วยว่ามีปัญหาหรือความอยุติธรรมเกิดขึ้น

การเปลี่ยนแปลงจะรวดเร็วมาก เนื่องจากคนจำนวนมากที่ก่อนหน้านี้ไม่คิดจะฟัง เริ่มหันมาสนใจมากขึ้น ผู้คนเติบโต ขยายกลุ่ม ทวีจำนวนมากขึ้น มีปฏิบัติการไว้

ความรุนแรง ชุมชนที่เข้าใจประเด็นปัญหาเข้าร่วมการเคลื่อนไหว และเกิดเครือข่ายหลวมๆ ระหว่างกลุ่มที่มีมวลชน

ขั้นตอนนี้อาจสั้นหรือยาว แต่การเผยแพร่กว้างขวางอย่างสม่ำเสมอ โดยผ่านการให้ความรู้และการจัดตั้งกลุ่มใหม่ๆ เป็นเงื่อนไขจำเป็นต่อการเปิดตัวขบวนการอย่างเต็มที่

ระหว่างนี้กลุ่มอำนาจหรือสถาบันทางการเมืองจะยังรู้สึกปลอดภัย ยังนำเสนอนโยบายตัวเอง และสามารถควบคุมอำนาจการตัดสินใจไว้ได้

สิ่งที่ควรทำในขั้นนี้ คือ เน้นจัดการศึกษา เชื่อมร้อยเครือข่าย เตรียมคนเพื่อการเคลื่อนไหว ปฏิบัติการกลุ่มย่อย ทำให้คนเห็นเหยื่อของระบบมากขึ้น

บทบาทที่เด่นชัดในขั้นนี้คือ พลเมือง นักปฏิรูป และขบถ

จุดเปลี่ยนสู่ขั้นต่อไปเกิดขึ้นเมื่อประชาชนเริ่มไม่พอใจปัญหาและระบบโครงสร้าง ซึ่งนำไปสู่จุดแตกหักหรือรอยร้าวเหตุการณ์ปะทุ

ขั้นที่ 4. ทะยาน ช่วงขาขึ้นอย่างเต็มที่

มักเกิดจากเหตุการณ์ที่ทำให้คนสนใจในวงกว้าง คนจำนวนมากจะเข้าร่วมขบวนการ ช่วงนี้มักเกิดการจัดตั้งแนวร่วมขนาดใหญ่ขึ้น คนดังจะทยอยเข้าร่วมการเคลื่อนไหว บรรดาผู้กุมอำนาจอาจรู้สึกตกใจกับแรงต่อต้านอย่างใหม่และการโหมประโคมข่าวของสื่อมวลชน จึงพยายามดิ้นรนดิ้นขบวนการ

ในขั้นนี้จำเป็นต้องมีฐานมาจากขั้นที่ 2 และ 3 คือมีการให้ความรู้ ทำงานจัดตั้ง และทำทนายช่องทางที่มีอยู่ นั่นคือเหตุการณ์หนึ่งจะจุดชนวนสถานการณ์ขึ้นมาได้ต่อเมื่อขบวนการได้ทำการบ้านมาก่อนหน้านั้นแล้ว

นักกิจกรรมมักจะหวังได้ชัยชนะอย่างรวดเร็วในขั้นนี้จึงโหมทำงานอย่างหนัก การประชุมอย่างเผ็ดร้อนและยาวนานเกิดขึ้น โดยมีคนใหม่ๆ มาเข้าร่วมและพยายามจะตัดสินใจโดยไม่มีการกำหนดกฎเกณฑ์ขั้นตอนที่จำเป็นขึ้นมาก่อน ประเด็นปัญหาถูกมองอย่างแยกขาดจากประเด็นปัญหาอื่นๆ

สิ่งที่ควรทำคือ เดินขบวนใหญ่ ชุมนุมในหลายๆ พื้นที่ การตีแผ่ปฏิบัติการ ทำทนายซึ่งหน้า สร้างและประสานให้เกิดขบวนการจากระดับรากหญ้าขึ้นมา และเพื่อชนะใจสาธารณชน ด้วยการโยงข้อเรียกร้องของขบวนการเข้ากับคุณค่าที่สังคมยอมรับอย่างกว้างขวาง เช่น เสรีภาพ ความยุติธรรม หรือประชาธิปไตย ใน

ขั้นนี้จะพบว่าสาธารณชนตระหนักถึงปัญหามากขึ้น ผู้ต่อต้านนโยบายเพิ่มจำนวน เป็น 40-60%

บทบาทที่เด่นชัด การเคลื่อนไหวในขั้นนี้มักกระทำโดยชนบทที่มีประสิทธิภาพ

หลุมพรางกับดัก คือการคาดหวังให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว มีแนวคิดที่ไม่เป็นระบบ วิธีคิดแบบตัดสิน มีภาพลักษณ์หัวรุนแรง มองปัญหาแบบแยกส่วน ปกติขั้นนี้จะกินเวลานาน 2 ปี

จุดเปลี่ยนคือ นักกิจกรรมเห็นข้อจำกัดของการประท้วงที่ทำอยู่ เริ่มหมดหวังแล้ว เคลื่อนไปสู่ขั้นที่ 5 คือ เข้าใจว่าล้มเหลว

ขั้นที่ 5. รับรู้ความล้มเหลว

ในขั้นนี้ชนบทและพลเมืองที่คาดหวังว่าการเคลื่อนไหวจะประสบความสำเร็จอย่างรวดเร็วแต่การณ์กลับไม่เป็นเช่นนั้น ทำให้หลายๆ คนสิ้นหวังและออกจากขบวนไปอย่างน่าเสียดาย

นักกิจกรรมจำนวนมากเชื่อว่าการเคลื่อนไหวล้มเหลว จำนวนผู้เข้าร่วมประท้วงน้อยลง สื่อรายงานข่าวน้อยลง และยังไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงระดับนโยบายใดๆ ผู้กุมอำนาจจะตราหน้าว่าล้มเหลว สื่อหันมาทำข่าวความแตกแยกในขบวนแทน โดยเฉพาะกิจกรรมที่สั่นคลอนความเชื่อมั่นของประชาชน

สาธารณชนทั่วไปจะรู้สึกกลัว ไม่ไว้วางใจปฏิบัติการของขบวนการนี้ ซึ่งสอดคล้องกับที่ผู้มีอำนาจต้องการ คือทำให้การเคลื่อนไหวล้มเหลว ทำให้ภาพลักษณ์เสื่อมเสีย โดยเน้นเรื่องความรุนแรง

สิ่งที่ควรทำในขั้นนี้คือ จำแนกให้เห็นความสำเร็จที่ผ่านมา ปฏิเสธการก่อการเชิงลบ จินตนาการภาพการเคลื่อนไหวที่ประสบความสำเร็จขั้นใหม่ ชวยเป้าหมายให้เล็กลง

บทบาทที่เด่นชัด ในขั้นนี้คือ พลเมือง และชนบท

สิ่งที่ควรระวังคือ การไม่สามารถจินตนาการภาพการเคลื่อนไหวที่ประสบความสำเร็จได้ การรู้สึกสิ้นหวังเมื่อตื่นจากฝันแล้วเผชิญสภาพความเป็นจริง บางกลุ่มจะเริ่มปฏิบัติการด้วยความ โกรธและความรุนแรง หรือกลายเป็นกลุ่มปฏิกริยากับสังคมอย่างถาวรอันนำไปสู่ความแปลกแยกและไร้ประสิทธิภาพ

ขั้นที่ 6. ชะใจคนส่วนใหญ่

ขบวนการเปลี่ยนจากการประท้วงเฉพาะหน้าสู่การต่อสู้ในระยะยาว โดยมุ่งไปที่ ชะใจมหาชน เกิดกลุ่มใหม่ๆ หลายกลุ่ม รวมเอาคนที่ไม่ได้มีบทบาทเคลื่อนไหว มาก่อนไว้ด้วย ประเด็นปัญหาจะเริ่มถูกหยิบยกมาปราศรัยในการหาเสียงเลือกตั้ง และผู้สมัครบางคนได้รับเลือกเข้ามาจากฐานของประชาชนส่วนนี้

ในขั้นนี้ประชาชนร้อยละ 60-75 เริ่มเห็นด้วยว่าต้องเปลี่ยนแปลง และพร้อมที่จะ พิจารณาทางเลือกใหม่ๆ

บทบาทที่เด่นชัด ในช่วงนี้คือนักจัดตั้ง ซึ่งจะเคลื่อนไหวด้วยการวิเคราะห์ที่หลากหลาย มีแนวคิดพหุนิยม แสวงหาแนวร่วม จึงเอื้อให้เกิดกลุ่มใหม่ๆ จำนวนมาก รวมทั้งกลุ่มกระแสหลักที่ไม่ได้มีแนวคิดตรงกันเสียทีเดียว

สิ่งที่ควรทำในขั้นนี้คือรักษาประเด็นและข้อเสนอให้อยู่ในวาระสังคมและให้ ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง

สิ่งที่ควรระวังคือองค์กรระดับชาติและผู้ปฏิบัติการครอบงำการเคลื่อนไหว โดยตัด มวลชนรากหญ้าออกไปจากขบวน ไม่นักปฏิรูปอาจประนีประนอมกับระบบมาก เกินไป ตลอดจนผู้กุมอำนาจ โฆษณาการปฏิรูปจอมปลอม และสร้างวิกฤตการณ์ เพื่อขู่ขวัญประชาชน

ขั้นที่ 7. ผลักดันทางเลือกจนสำเร็จ

ขบวนการเปลี่ยนจากการประท้วงเฉพาะหน้าสู่การต่อสู้ในระยะยาว โดยมุ่งไปที่ ชะใจมหาชน เกิดกลุ่มใหม่ๆ หลายกลุ่ม รวมเอาคนที่ไม่ได้มีบทบาทเคลื่อนไหว มาก่อนไว้ด้วย ประเด็นปัญหาจะเริ่มถูกหยิบยกมาปราศรัยในการหาเสียงเลือกตั้ง และผู้สมัครบางคนได้รับเลือกเข้ามาจากฐานของประชาชนส่วนนี้

ในขั้นนี้ประชาชนร้อยละ 60-75 เริ่มเห็นด้วยว่าต้องเปลี่ยนแปลง และพร้อมที่จะ พิจารณาทางเลือกใหม่ๆ

บทบาทที่เด่นชัด ในช่วงนี้คือนักจัดตั้ง ซึ่งจะเคลื่อนไหวด้วยการวิเคราะห์ที่หลากหลาย มีแนวคิดพหุนิยม แสวงหาแนวร่วม จึงเอื้อให้เกิดกลุ่มใหม่ๆ จำนวนมาก รวมทั้งกลุ่มกระแสหลักที่ไม่ได้มีแนวคิดตรงกันเสียทีเดียว

สิ่งที่ควรทำในขั้นนี้คือรักษาประเด็นและข้อเสนอให้อยู่ในวาระสังคมและให้ ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง

สิ่งที่ควรระวังคือองค์กรระดับชาติและผู้ปฏิบัติการครอบงำการเคลื่อนไหวโดยตัด
มวลงนรกรกรหฎ้าออกไปจากขบวน ไม่นักปฏิรูปอาจประนีประนอมกับระบบมาก
เกินไป ตลอดจนผู้กุมอำนาจโฆษณาการปฏิรูปจอมปลอม และสร้างวิกฤตการณ์
เพื่อขู่ขวัญประชาชน

ขั้นที่ 8. ขยายผล กระชกองค์กร เกินหน้าต่อ

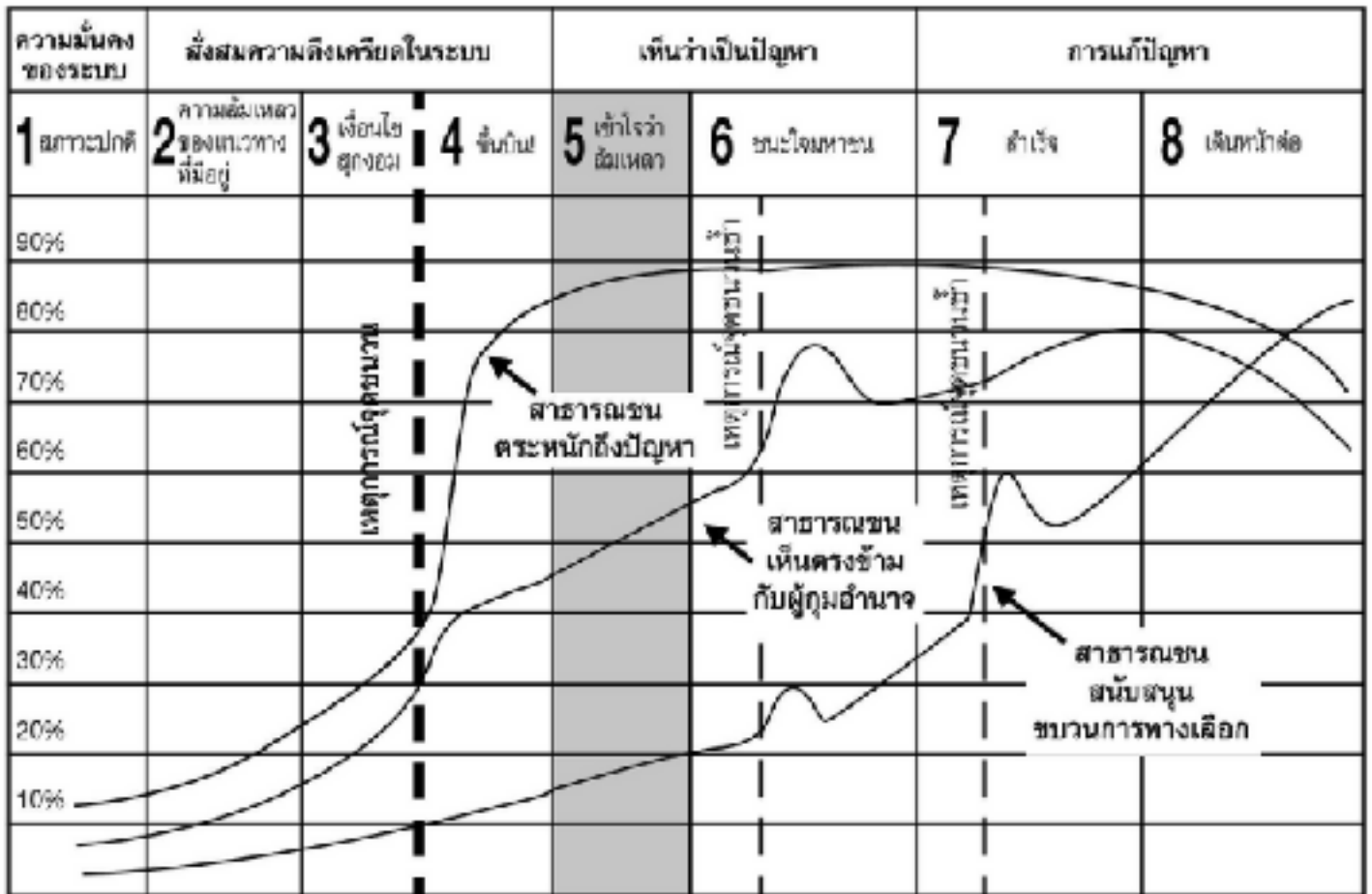
ทำให้เกิดการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ เปลี่ยนกรอบวัฒนธรรมของสังคม รักษาและ
ขยายผลความสำเร็จ เป็นเมล็ดพันธุ์บ่มเพาะต่อยอดขบวนการทางสังคมอื่นๆ

บทบาทที่เด่นชัด ในขั้นนี้คือนักปฏิรูป ซึ่งจะคอยติดตามขยายผลความสำเร็จ มีการ
สร้างองค์กรรกรกรหฎ้าและเสริมพลังมวลงนอย่างต่อเนือง มีการหนุนเสริมประเด็น
อื่นๆ ขั้บเคลื่อนไหวกระบวนทัศน์ใหม่ๆ

ฝ่ายผู้กุมอำนาจก็อาจเริ่มปรับนโยบายและเงื่อนไขต่างๆ ของตนเสียใหม่ และมัก
จะอ้างเอาความสำเร็จของขบวนการมาเป็นของตัวเอง ขณะเดียวกันก็อาจไม่ทำตาม
ข้อตกลงที่ได้รับปากไว้ไม่ยอมแก้ไขกฎหมายอย่างจริงจัง หรือทำให้ผลที่ควรได้
รับจากโครงสร้างใหม่อ่อนแอลงด้วยการแต่งตั้งผู้ต่อต้านการเปลี่ยนแปลงเข้าไป
ดำรงตำแหน่ง

ข้อควรระวังในขั้นนี้คือการละเลยการเปลี่ยนแปลงในระดับสถาบัน โดยสมบูรณั
พอใจเพียงการปฏิรูปขนาดเล็ก ล้มเหลวในการควบคุม ตรวจสอบติดตามผล นัก
เคลื่อนไหวบางส่วนออกจากขบวนการ

เมื่อรู้วิวัฒนาการ 8 ขั้นนี้แล้วลองมาช่วยกันวิเคราะห์ว่าการเคลื่อนไหวต่อสู้เพื่อ
ประชาธิปไตยของไทยทุกวันนี้ดำเนินมาถึงขั้นไหนแล้ว อย่าลืมน เมื่อคิดว่าจะแพ้ให้
กลับมาดูแผนที่ เราชนะแน่!

3 วิธีชนะใจสาธารณชน

1. ปรับปรุงจาก Bill Moyers, *The Practical Strategist* (San Francisco: Social Movement Empowerment Project, 1990).

(ที่มาภาพแบบจำลอง อ่านเพิ่มเติม <https://newsociety.com/books/d/doing-democracy>)